

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.33>**Максим Калатур,**

докт. юрид. наук, доцент,

головний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

КЛЮЧОВІ ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВИ

Актуальність статті полягає в тому, що сучасний незадовільний стан безпеки, високий рівень злочинності в державі та недосконалий адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування і слідчого зумовили розширення завдань і підвищення складності справ, напруженості провадження, зростання психологічного навантаження, що вимагає якісно нового рівня професіоналізму та ефективності діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. Тому питання зміни бачення та вдосконалення концептуальних засад діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави, передусім її мети, завдань та принципів, особливо з урахуванням курсу на євроінтеграцію, є сьогодні досить актуальним. У статті на основі аналізу наукових поглядів учених та нормативного законодавства узагальнено та здійснено класифікацію завдань слідчих підрозділів правоохоронних органів, які запропоновано поділити на: основні (процесуальні); забезпечувальні (організаційно-управлінські); специфічні. Зазначено, що ефективність здійснення зазначених завдань залежить від фундаментальних і концептуальних засад провадження діяльності в цій сфері – принципів діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. Визначено, що завданням Державної фіскальної служби України є реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Ключові слова: процесуальні завдання, організаційно-управлінські завдання, державна політика, ліцензування.

Постановка проблеми. Сучасний незадовільний стан безпеки, високий рівень злочинності в державі та недосконалий адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування і слідчого зумовили розширення завдань і підвищення складності справ, напруженості провадження, зростання психологічного навантаження, що вимагає якісно нового рівня професіоналізму та ефективності діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. Тому питання зміни бачення та вдосконалення концептуальних засад діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави, передусім її мети, завдань та принципів, особливо з урахуванням курсу на євроінтеграцію, є сьогодні досить актуальним.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання щодо діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави у своїх наукових працях висвітлювали: О. М. Бандурка, О. А. Баулін, В. М. Галунько, А. Є. Голубов, Ю. М. Грошевий, О. О. Кіпер, Ю. Ф. Кравченко, О. І. Литвинчук, В. Т. Маляренко, А. Г. Нікуліна, М. І. Панов, М. С. Строгович, В. І. Фаринник, М. І. Хавронюк та інші. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, правознавці недостатньо уваги присвятили характеристиці завдань діяльності відповідних підрозділів. А тому це питання потребує уточнення та змістовного дослідження.

Мета статті – надати характеристику ключових завдань діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження, слід відзначити, що наразі мета діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави однозначно й повно не закріплена в кримінальному процесуальному законодавстві. Проте, виходячи із завдань кримінального провадження, проголошених у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України, можна зробити певні висновки щодо мети та завдань діяльності досліджуваних підрозділів правоохоронних органів.

Так, завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника провадження була застосована належна правова процедура [1].

Тому вважаємо, що кожен слідчий підрозділ, діючи від імені й за дорученням держави, має певний адміністративно-правовий статус і є носієм юридичних повноважень організаційного характеру, реалізація яких забезпечена наявністю закріплених виконавчо-розпорядчих функцій. Метою діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави є забезпечення ефективного та якісного досудового розслідування, що передбачає встановлення в оптимальні строки істинних обставин справи, у якій відкрито провадження, і забезпечення прав, свобод та інтересів його учасників на стадії досудового розслідування. Пропонуємо закріпити мету діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави в ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України [2, с. 121–127].

Досягнення поставленої мети вимагає виконання ряду завдань. Основним із них, на наш погляд, є організація, проведення та завершення повного та неупередженого розслідування в розумні строки відповідно до встановлених законом порядку й процедури. Окрім цього, слідчі підрозділи правоохоронних органів держави виконують і низку інших – другорядних та специфічних, при цьому взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих завдань.

Так, згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 р.

№ 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», на органи досудового розслідування покладаються такі завдання:

1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;

2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;

4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;

5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [3].

Аналогічно в Наказі Міністерства юстиції України від 04.07.2017 р. № 2166/5 «Про затвердження Положення про органи досудового розслідування Державної кримінально-виконавчої служби України» зазначається, що завданнями органів досудового розслідування є:

1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;

2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, що підслідні слідчим органів Державної кримінально-виконавчої служби України (злочинів – у формі досудового слідства, кримінальних проступків – у формі дізнання);

4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;

5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [4].

У свою чергу, Державне бюро розслідувань виконує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування (ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»):

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці

злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України [5].

Натомість завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [6]. Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України [132], якщо наявна хоча б одна з таких умов (відповідно до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України) [1]:

1) злочин вчинено:

а) Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, членом Ради Національного банку України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його

першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;

б) державним службовцем, посада якого належить до категорії «А»;

в) депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовою особою місцевого самоврядування, посаду якої віднесено до першої та другої категорій посад;

г) суддею, суддею Конституційного Суду України, присяжним (під час виконання ним обов'язків у суді), Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої ради правосуддя, Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

д) прокурорами органів прокуратури, зазначеними у пунктах 1-4, 5-11 частини першої статті 15 Закону України «Про прокуратуру» [7];

е) особою вищого начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадовою особою митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище;

є) військовослужбовцем вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України;

ж) керівником суб'єкта великого підприємства, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків;

2) розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків);

3) злочин, передбачений статтею 369, частиною першою статті 369-2 Кримінального кодексу України, вчинено щодо служ-

бової особи, визначеної у частині четвертій статті 18 Кримінального кодексу України або у пп. 1 п. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України.

Натомість на Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. У зв'язку з цим до завдань безпосередньо слідчих підрозділів Служби безпеки України входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України») [8].

У контексті дослідження слід звернути увагу й на основні завдання діяльності слідчих підрозділів органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства. Загалом завданням Державної фіскальної служби України є реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів. Даний орган провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, а також вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків [9].

Висновки

Отже, підсумовуючи вищевказане, пропонуємо узагальнити та класифікувати завдання слідчих підрозділів правоохоронних органів таким чином:

1) основні (процесуальні) – організація, проведення та завершення повного та неупередженого розслідування в розумні строки відповідно до встановлених законом порядку та процедури, враховуючи підслідність, установлену ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України;

2) забезпечувальні (організаційно-управлінські) – попередження вчинення злочинів, виявлення причин і умов кримінальних правопорушень, вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення; забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями, тощо;

3) специфічні – завдання, характерні для окремо взятих органів досудового розслідування: розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище (Державне бюро розслідувань); розслідування та протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами (Національне антикорупційне бюро України); розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (Служба безпеки України) тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс : прийнятий 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

2. Калатур М. В. Мета, завдання та принципи діяльності слідчих підрозділів правоохоронних органів держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. С. 121–127.

3. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570 / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0918-17> (дата звернення: 02.11.2020).

4. Про затвердження Положення про органи досудового розслідування Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 04 лип. 2017 р. № 2166/5 / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0822-17> (дата звернення: 02.11.2020).

5. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-

VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

6. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

7. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

8. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

9. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 трав. 2014 р. № 236 / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF> (дата звернення: 02.11.2020).

Maksym Kalatur. Key tasks of the activities of investigative units of law enforcement bodies

The relevance of the article is that the current unsatisfactory security situation and the level of crime in the country and the imperfect administrative and legal status of pre-trial investigation and investigator led to the expansion of tasks and complexity of cases, intensity of proceedings, increasing psychological burden and efficiency in the activities of investigative units of state law enforcement agencies. Therefore, the issue of changing the vision and improving the conceptual framework of the investigative units of law enforcement agencies of the state, especially its goals, objectives and principles, especially given the course of European integration, is quite relevant today. In the article, on the basis of the analysis of scientific views of scientists and norms of the current legislation the classification of tasks of investigative divisions of law enforcement agencies which are offered to divide as follows is carried out and carried out: basic (procedural); security (organizational and managerial); specific. It is noted that the effectiveness of these tasks depends on the fundamental and conceptual foundations of activities in this area – the principles of the investigative units of law enforcement agencies. It is determined that the task of the State Fiscal Service of Ukraine is the implementation of state tax policy and policy in the field of state customs, state policy in the field of combating offenses in the application of tax, customs legislation, exercise within the powers provided by law, control over budget revenues and state trust funds for taxes and duties, customs and other payments, state policy in the field of control over the production and circulation of alcohol, alcoholic beverages and tobacco products, state policy on single administration, as well as combating offenses in the application of single contribution legislation, state policy in the field of control over the timeliness of settlements in foreign currency within the period prescribed by law, compliance with the procedure for cash settlements for goods (services), as well as the availability of licenses for economic activities subject to licensing according to the law, trade patents.

Key words: procedural tasks, organizational and managerial tasks, state policy, licensing.